

טענות דתן ואבירים

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירִים בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלָה: הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־שִׁתְּתָרְרָר עָלֵינוּ גַם־הַשֶּׁתָּרְרָר: אֵף לֹא אֶל־אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ הֵבִיאָתָנוּ וַתִּתְּנָלָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרְם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הֵהֱמִתָּנוּ לֹא נַעֲלָה: (במדבר טז יב-יד).¹

שמות רבה (שנאן) א, א, כט פרשת שמות – אנשים נצים

"והנה שני אנשים עברים נצים" (שמות ב יג) - זה דתן ואבירים. קראם נצים על שם סופן. הם שאמרו דבר זה,² הם שהותירו את המן, הם שאמרו: ניתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד), הם שהמרו על ים סוף. דבר אחר: נצים - שהיו מתכוונים להרוג זה את זה, כמה דאת אמר: "כי ינצו אנשים יחדיו" (דברים כה יא) ואמר ר' אלעזר: בְּמִצְוֹת שֶׁבְּמִיתָה הַכְּתוּב מִדְּבַר.³

גמרא מועד קטן דף טז עמוד א – הלכת זימון לדין

אמר רבא: מנלן דמשדרין שליחא דבי דינא, ומזמנין ליה לדינא – דכתיב: "וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב". ומנלן דמזמנין לדינא – דכתיב: "ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך". לקמי גברא רבה – דכתיב: "לפני ה' ", את ופלניא – דכתיב: "אתה והם ואהרן", דקבעין זימנא – דכתיב: "מחר". זימנא בתר זימנא – דכתיב: "קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד" (ירמיהו מו יז). ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא, ואתי ואמר, לא מיתחזי כלישנא בישא – דכתיב: "העיני האנשים ההם תנקר". ומנלן דמשמתינן – דכתיב: "אורו מרוז", דהכי סברא דגברא רבה, דכתיב: "אמר מלאך ה' ". ומנלן דמחרמינן – דכתיב: "אורו ארור".⁴

סנהדרין דף קי עמוד א – אין להחזיק במחלוקת

"ויקם משה וילך אל דתן ואבירים", אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: "ולא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז ה).⁵

¹ שני עימותים גדולים יש בפרשת השבוע, שני מחנות ושתי מחלוקות שזורים זה בזה, אבל גם נפרדים: העימות של קרח ועדתו, שלכאורה הוא עימות וריב פנימי בתוך שבט לוי (ראו רש"י יח ב בראש הפרשה על סדר בני קהת); והעימות של דתן ואבירים, שהם משבט ראובן, שאולי ברקע שלו עומדת גם הקנאה של מי שנלקחה ממנו הבכורה והבכירות. כאן, בפסוקים אלה, מגיע העימות עם דתן ואבירים לשיא, כאשר משה 'קורא להם לסדר' ומזמן אותם אליו והם עונים לו בעזות פנים גדולה: "לא נעלה".

² "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו וכו'".

³ היינו, במריבה עד כדי הריגה. ובהמשך המדרש שם "וישמע פרעה - שעמדו דתן ואבירים והלשינו עליה". ובגמרא מגילה יא ע"א: "הוא דתן ואבירים - הן ברשען מתחילתן ועד סופן". ובשמות רבה ה כ שדתן ואבירים הם שוטרי בני ישראל שיצאו נצבים מול משה ואהרן בצאתם מפגישתם הראשונה עם פרעה (שמות ה כ) ועוד. דתן ואבירים הפכו בידי הדרשנים לסמל של רשעות ומחלוקת, גם בינם وبين עצמם "שהיו מתכוונים להרוג זה את זה". אבל אם נחזור למקרא, האזכור הראשון שלהם הוא בפרשתנו, במחלוקת קרח ועדתו שהתפתחה גם למחלוקת דתן ואבירים על הנהגת משה (נראה שעם אהרון אין להם בעיה, אהרון הוא הבעיה של קרח שהוא משבט לוי, לא שלהם, בני שבט ראובן). גם שני האזכורים הנוספים במקרא של דתן ואבירים הם אך ורק בהקשר לאירוע זה. ראו פרשת פנחס, במדבר כו ט: "וַיִּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאֲבִירָם הוֹאֲדִתָּן וְאֲבִירָם קְרִיאֵי הַעֲדָה אֲשֶׁר הֵצִו עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּעֵדִיתִי קִרְחַת בְּהַצֵּתָם עֲלֵיהֶם, וְכַךְ גַּם בְּפִרְשֵׁת עֵקֶב, דְּבָרִים יֵאוּ: "וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלָאֲבִירִים בְּנֵי אֱלִיאָב בְּרִאֲוֵבָן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעַם וְאֶת־בְּתִיָּהֶם וְאֶת־אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כְּלִישְׁרָאֵל". מדוע הפליגו חז"ל והפכו את דתן ואבירים לסמל הרשעות, המחלוקת, המלשינות והרוע, מיד בתחילת ספר שמות, והעימודים בעימות מתמשך עם משה? זו שאלה טובה שיש לדון עליה בנפרד. כאן והפעם, נבקש להתמקד באזכורם וטענותיהם כפי הנזכר בפרשתנו. האם היו 'סתם רשעים לשם רוע'? האם היו טענותיהם משוללות כל יסוד?

⁴ דרשה זו דנה בתהליך של זימון אדם לדין: יש לשלוח שליח בית דין שיביא לו אישית את ההזמנה לדין, יש לזמן את שני הצדדים ולהודיע להם לפני איזה בית דין הם מוזמנים, יש לקבוע זמן, שהשליח שחוזר ומדווח על סירוב אינו כאומר לשון הרע ועוד. חלק מהפסוקים המובאים לתמיכה בפרטי דינים אלה, כגון אלה מירמיהו ומשירת דבורה, הן אסמכתא בלבד, כדרך של דרשות-סמך בחז"ל, אבל נראה שלב הדרשה, המסתמך על הפסוקים מהעימות בפרשתנו בין משה לדתן ואבירים, הוא דרשה פרשנית, שאכן רואה באירוע זה אב-טיפוס ומקור במקרא לדין זימון בעלי דין לבית הדין. (יש כאן קפיצות בין העימות עם קרח לעימות עם דתן ואבירים, כמו הפסוק: "אתה ואהרון מחר", אבל ערבוב זה מקורו במקרא עצמו שמדלג בין קרח לדתן ואבירים לאורך כל הפרשה. המקרא מערבב והמדרש בעקבותיו). מדרש זה הוא מדרש הלכה ואין עניינו לדרוש במהות העימות של משה עם דתן ואבירים. אבל מדבריו נוכל ללמוד שאין הוא מתייחס לטענות של דתן ואבירים כלל. את אלה, הם צריכים לטעון בבית הדין עצמו. אין טענה שלא לבוא כלל לדין! סירוב זה, מעקר מראש את כל מה שטיענו, גם אם יהיה צדק מסוים בדבריהם.

⁵ אנחנו עדיין לא בנושא גופו שבקשנו לדון בו – טענות דתן ואבירים – אבל לנוכח הדרשה ההלכתית הקודמת, לא יכולנו שלא להביא דרשה זו שנראה שמתווכחת עם הקודמת וטוענת ל"לפנים משורת הדין". משה, בית הדין, מוחל על כבודו והולך אל בעל הדין שמתחצף לשליח שנשלח לזמן אותו. אבל אוי לאותה קימה והליכה של משה שלא באה אלא לשפוט אותם בחומרה ולכפות כביכול על הקב"ה לפצות את האדמה ולהורידם שאולה בלי שום דין ודברים. וכבר הרחבנו בביקורת של חז"ל על מעשה זה של משה

מדרש תנחומא (בובר) פרשת קרח סימן טז – הרי אנו מתים במדבר

"המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו וגו' " (במדבר טז יג). על מה אתה מתרברב עלינו? מה טובה עשית עמנו? הוצאתנו מארץ מצרים שהיא כגן ה', ובארץ כנען לא הכנסתנו, אלא הרי אנו מתים במדבר, והנגף משתלח בנו בכל יום. העיני האנשים ההם תנקר? לא נעלה! (שם שם יד).⁶

אבן עזרא במדבר טז יד – איפה ארץ זבת חלב ודבש?

"אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו". והטעם - שהוצאתנו ממקום טוב, ואילו הביאותנו למקום טוב כמוהו, ונתת לנו שדה וכרם כאשר היה לנו במצרים ותבקש שררה, היינו סובלים. רק הסירותנו ממקום טוב משדותינו וכרמנו, ולא הביאותנו אל מקום כמוהו, ולמה תבקש שררה?⁷

מדרש תנחומא (הנדפס) פרשת קרח סימן ג -

באותה שעה כינס את עדתו ואמר להם: הרביתם עלינו משאוי יתר משעבוד מצרים, טוב לנו תחת יד מצרים יותר מתחת ידיכם, שבכל שנה ושנה מתים ממנו חמישה עשר אלף וארבעים וחמשה. ובקשו לסקל.⁸

רמב"ן במדבר פרק טז פסוק א – אחרי חטא המרגלים וגם לפני

...? והנה ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה, כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול ומפורסם, היו המתים מועטים, וניצלו בתפילתו של משה... והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו, ואילו היה אדם

בדברינו **אם כמות כל האדם ימותון אלה** בפרשה זו בשנה האחרת. אין כאן שום התייחסות לטענותיהם של דתן ואבירם. אגב השבח למשה שלא החזיק במחלוקת והערתנו שאמנם קם והלך אבל במטרה להורידם שאולה, ראו פירוש רש"י שאולי הרגיש בקושי זה והעביר את כל הדרשה לפסוק "וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם" ואף הוסיף, מה שאין בגמרא בסנהדרין ובמקורות האחרים שהלכו בעקבותיה, שמשה גם שלח להם דברי שלום וכיבושין (לשון מדרש לקח טוב): "והיה מחזר אחריהם להשלים בדברי שלום". ואולי כל זה גם להלכה, היחס המחמיר לאותו צד שמסרב לזימון של בית הדין.

⁶ כשהתורה רוצה לשבח את עמק ים המלח הפורה, את כיכר הירדן, בעת שלוט בוחר ללכת לשם, לפני הפיכת סדום ועמורה, היא משווה אותו לגן ה' אשר בארץ מצרים, ככתוב: "וישאלוט את עיניו וירא את כל הארץ אשר היא חרוון וישו את חרוון שהיא הכי אדמת טרשים בארץ ישראל ועדיין ואת עמרה כגנה" כָּאֲרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ צֶעֶר". אח"כ, יבואו חז"ל וישוו את חרוון שהיא הכי אדמת טרשים בארץ ישראל ועדיין משווחת פי שבע מצוען מצרים (כתובות, קיב ע"א, רש"י במדבר יג כב), ע"ס הפסוק בפרשת שלח לך במרגלים: "וְחֶבְרֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפָנַי צֶעֶן מִצְרַיִם" (במדבר יג כב). יש איפוא חיזוק לטענת דתן ואבירם כלפי משה: ממצרים גן ה' הוצאתנו ולארץ זבת חלב ודבש שהבטחתנו בשם ה' ואפילו לארץ טרשים כחרוון, לא הבאתנו. לא בכדי משתמשים דתן ואבירם בביטוי "ארץ זבת חלב ודבש". ראו אזכור ביטוי זה לראשונה בתורה בתחילת ספר שמות ג ח, בעת הטלת השליחות על משה: "וְאָרְדָה לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאֲרֶץ הַהִוא אֶל אֲרֶץ טוֹבָה וְיִרְחָבָה אֶל אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (שמות ג ח). לא קיימת את הבטחתך / הבטחת הקב"ה שבאה מפיו משה, טוענים דתן ואבירם. ראו דברינו **ארץ זבת חלב ודבש** בפרשת כי תבוא.

⁷ כך גם מפרש רבי בחיי בן אשר (ספרד מאה 13, בן למשפחת הרבנים המפורסמת אבן חלווה, לא לבלבל עם רבנו בחיי בן יוסף אבן פקודה בעל 'חובות הלבבות', שקדם לו בכמאתיים שנה), שנראה כאילו העתיק מפירוש אבן עזרא: "יאמר: אתה הוצאתנו ממקום טוב, ואילו הביאותנו אל מקום טוב כמוהו ונתת לנו שדה וכרם כאשר היה לנו במצרים ותבקש להשתרר עלינו היינו סובלים אותך, רק הוצאתנו משדותינו וכרמינו ולא הביאותנו אל מקום כמוהו, ואם כן, למה תשתרר?" פירוש זה חוזר ומדגיש את האירוניה שבמשפט "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו", אחרי כל ההבטחות היפות שהעם שמע מפיו משה. ולצורך זה, מותר גם לשכוח שבמצרים היינו עבדים בפרך ולברוא זכרון דמיוני שהיינו שם בעלי שדות וכרמים. הדגש הוא על עניין השררה ויחסי מנהיג-עם. מנהיג יכול לנהוג שררה, "היינו סובלים אותך", אומרים דתן ואבירם, אם יש בידו הישגים ו"קבלות". ואתה משה, ממצרים הוצאתנו ולארץ כנען לא הבאתנו, אז אינך יכול להיות מנהיג. ראו רמב"ן במדבר טז כט שמדגיש שהטענה "למה העליטנו ממצרים" כבר נאמרה מספר פעמים קודם לכן ע"י בני ישראל והובלג עליה, ועיקר עונשם של דתן היה על טענת השררה. על טענת השררה גם הייתה למשה תשובה ועל כך גם יצא כעסו הגדול והוא פונה לקב"ה: "ויחר למשה ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם **לא חמור אחד מהם נשאתי** ולא הרעותי אחד מהם". ומכאן, שוב "השבעת" את הקב"ה שהאדמה תפתח את פיה. אבל ללא העניין האישי של השררה, עצם הטענה של דתן ואבירם כפי שפירוש רבי בחיי מציג אותה, ומדרש תנחומא (בובר) שלפניו ובעצם המקרא עצמו, אין בה שום אמת?

⁸ וגם שם ממשך המדרש במוטיב השררה שמשה הואשם בה ומוצא לכך תשובות. בקטע הדרשה שהבאנו, שהפעם מושמע מפיו של קרח (כבר ציינו שהמדרשים כמקרא שוזרים את שני העימותים ומחליפים ביניהם), חוזר המדרש ומדגיש את הקשר של פרשת קרח עם פרשת שלח לך הקודמת והעונש הקשה של חטא המרגלים, עליו התורה עצמה אומרת: "**סלחתי כדברך. ואולם**...". איהו "אולם"! (ובימים הנוראים אנו משימים את ה-"אולם", כמו גם את "לא ינקה" ב"ג מדות). בין חרוון וצוען מצרים (וארץ גושן), בין "ארץ זבת חלב ודבש" ו"נחלת שדה וכרם", מה נותר לדור הנוכחי אחרי גזירת מתי מדבר, חוץ מלחכות למיתתם בשלושים ושמונה השנים הבאות? מה יש להם להפסיד? למה נותר להם לקוות? המספר המדויק של מתי כל שנה, 15,045, מזכיר את תיאור מתי מדבר כל שנה בתשעה באב. ראו איכה רבה פתיחתא לג: "אמר ר' לוי: כל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר צאו לחפור. והיו יוצאין וחופרין קברות וישנין בהן. לשחרית היה מוציא כרוז ואומר: קומו והפרישו המתים מן החיים. והיו עומדים ומוצאין עצמן חמשה עשר אלף בפרוטרוט חסרו שש מאות אלף". האם אין כאן טענות שיש להקשיב להן ולתת להן תשובה? האם שם הדרשן בפי קרח, דתן ואבירם, דברים שאין לו כח לומר מעצמו?

⁹ בקטע שהשמטנו, מתוכן רמב"ן עם פירוש אבן עזרא שמזיז את כל פרשת קרח לתחילת ספר במדבר, להחלפת הבכורות בלויים ולטקס הקדשתם לעבודת המשכן. לפיכך, טענת קרח היא העיקר, ודתן ואבירם, שהיו משבט ראובן הבכור, "תפסו טרמפ" על מחלוקת זו וטענו את טענותיהם על הארץ, עוד לפני חטא המרגלים! ראו פירושו בתחילת הפרשה. רמב"ן חולק מכל וכל על שיטה זו ואומר: וזה מדעתו של רבי אברהם, שהוא אומר במקומות רבים אין מוקדם ומאוחר בתורה לרצונו". אבל: "על דעתך, כל התורה

מורד על משה בזמן ההוא, היה העם סוקלים אותו. ולכן סבל קרח גדולת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה. אבל בבואם אל מדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים,¹⁰ וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם,¹¹ ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם שיתמו במדבר ושם ימותו. אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות. ואז מצא קרח מקום לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם.¹² וזה טעם "להמיתנו במדבר", אמרו: הנה הבאת אותנו אל המקום הזה ולא קיימת בנו מה שנדרת לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש, כי לא נתת לנו נחלה כלל. אבל נמות במדבר ונהיה כלים שם, כי גם זרענו לא יצאו מן המדבר לעולם, ויבטל מן הבנים מה שנדרת להם כאשר נתבטל מן האבות. וזה טעם תלונתם הנה במקום הזה אחר גזרת המרגלים מיד.¹³

פירוש אלשיך במדבר פרשת טז יג-יד -

אמנם הנה דתן ואבירם אמרו, הנה עלה בדעתך שכל ישענו וכל חפצנו הוא לכהן את קרח. ועל כן בנצוח אותנו נשתוק אנחנו. ולא כן הוא, כי דברים אחרים לנו עליך.¹⁴ והוא כי המעט כי העליתנו וכו', כי אם כי תשתרר עלינו להיות מלך עלינו. ולא בלבד את עצמך, כי אם גם השתרר את אהרן. ומה גם למה שאמרו ז"ל (תנחומא ג) שקרא תגר על תרומות ומעשרות ומתנות כהונה. וגם שעדיין לא היו נוהגות, הוא, שלימד להן הלכותיהן לכשיבואו אל הארץ. וזה יאמר גם השתרר את אהרן במתנות כהונה.¹⁵

ומי יתן ולא הזכרת לנו שררת משפט הכהונה עד היותנו בארץ, שבשמחת הנחלות וטוב הארץ נתנחם על המתנות. אך אף לא אל ארץ וכו' ותתן לנו נחלת שדה וכרם, שתאמר לנו משפט מתנות מנחלת שדה וכרם.¹⁶ ושיעור הכתוב "גם השתרר" - בתרומות ומעשרות. עם שלא הביאותנו עדיין אל ארץ זבת חלב, לתת מהמקנה. ודבש, לתת מהתמרים. ותתן לנו נחלת שדה, לתת מהדגן. וכרם, לתת מתירוש ויצהר. וזהו אשר לנו עליך, ולא כהונת קרח.¹⁷ ועל כן אין צריך לומר במה שפייסת ונצחת את קרח ובני לוי שלא נמנע אנחנו מהריב. כי אם

כסדר, זולתי במקום אשר יפרש הכתוב ההקדמה והאיחור". ולפיכך: "היה הדבר הזה במדבר פארן בקדש ברנע אחר מעשה המרגלים". ראו דבריני [אין מוקדם ומאוחר בתורה - בפרשני המקרא](#).

¹⁰ השבר הגדול הוא מפרק יא בספר במדבר ואילך.

¹¹ בפירושו למדבר יד יז, בתפילת משה על חטא המרגלים: "ועתה יגדל נא כח אדני ... ה' ה' ארץ אפים רוב חסד וכו'", אומר רמב"ן ש"משה רק ביקש אריכות אפים" שלא ימיתם כאיש אחד", אבל הבין "שהדין מתוח עליהם" ואין כאן סליחה מלאה ולא התפלל יותר. ראו דבריני [שבע מידות כנגד י"ג מידות](#) בפרשת שלח לך.

¹² קרח הוא ש"תפס טרמפ" על מחלוקת דתן ואבירם שבאה מהנפילות הגדולות של פרשות בעלותך ושלח לך הקודמות לפרשת קרח. ואז נזכר פתאום קרח גם על נושא הלוויים ונטילת העבודה בקודש מהבכורות. ראו פירוש רמב"ן למדבר טז יט, עליו הרחבנו בדבריני [כל העדה כולם קדושים](#) בפרשה זו בשנה האחרת.

¹³ השבר הגדול הם מאורעות פרשות בעלותך ושלח לך (שלא כאבן עזרא). דתן ואבירם, ובוודאי קרח, רק נבנים על השבר הזה ולא יוצרים אותו. העם שתחילה "היו אוהבים את משה כנפשם ושומעים אליו, ואילו היה אדם מורד על משה בזמן ההוא, היה העם סוקלים אותו", העם הזה כבר לא מאמין במשה. עד כדי כך שאפילו להבטחה שהם אמנם ימותו אבל הבנים ייכנסו לארץ, הם כבר לא מאמינים. כבר ימצא תירוץ כלשהו גם לא להכניס את הבנים! במצב עניינים קשה כזה, גודל הטענות והמרידות מאפיל על הנפשות הפעילות. כבר לא דתן ואבירם הם הנושא, אלא הזעקה הגדולה העולה מהעם כולו. גם טענת ההשתררות האישית של משה היא כבר לא הנושא הראשי (אם כי משני חשוב). וצריך להבין לשיטה זו איך נגמר כל העניין? מה הרגיש העם אחרי שמאיתיים וחמישים האנשים נשרפו, אחרי שדתן ואבירם משפחותיהם וכל רכושם נבלעו חיים, אחרי 14,700 איש מתו במגפה? האם זה החזיר בליבם את אהבת משה? האם השלימו עם גורלם לשנים הבאות? השלמה של הבנה או של ייאוש? ראו דבריני [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס.

¹⁴ הריב שלך עם קרח, אומרים דתן ואבירם למשה, לא כ"כ מעניין אותנו. נכון שהצטרפנו אליו ואתה חושב שאם תשתיק אותו גם תשתיק אותנו, אבל לנו יש טענות אחרות, שגם אם תשלים עם אחיך בני לוי, עדיין יש לך עסק איתנו, עם בני ראובן.

¹⁵ "השתרר" - זה משה. "גם השתרר" - זה אהרון עם כל עשרים וארבעה מתנות כהונה שהובטחו לו ולבניו. יש אוסף של מדרשים, כגון מדרש תהלים (בובר) מזמור א ובמושב לצים לא ישב, שמפתחים כאן 'מדרשים אנטשמייים' הלועגים להשתררות של מעמד הכהונה, מדרשים מיוחדים שנחקרים במחקר ושבט"ה נזכה לדון בהם (בפורים, למשל). אבל כאן, נראה שאלשיך הולך בדרך אחרת, ששוב, אולי נותנת בפייהם של דתן ואבירם, טענות שקשה להתעלם מהן, בלי לגלוש לכיעור, לשון הרע וסתם השמצות.

¹⁶ פרק טו בספר במדבר, העומד בין סיפור המרגלים לסיפור קרח, דתן ואבירם, הוא המפתח להבנת דברים אלה של אלשיך. בפרק זה נמנות, בין השאר, מצוות הקשורות בכניסה לארץ, כמו נסכים ותרומה. ראו דבריני [החצי השני של הפרשה](#), בפרשת שלח לך, שם הבאנו מדרשים ופרשנים שרואים בציוויים אלה רצון לנחם את העם לאחר חטא המרגלים וגזירת ארבעים שנות הנדודים במדבר, כגון דברי רמב"ן שם: "ואולי היה זה עתה, לנחמם ולהבטיחם, כי היו נושאים לאמר, מי יודע מה יהיה לאורך ימים לסוף ארבעים שנה, ואם יחטאו גם הבנים. ולכן ראה הקב"ה לנחמם, כי בצוותו אותם במצות הארץ, הבטיחם שגלוי לפניו שיבואו ויירשו אותה". בא פירוש אלשיך, המסתמך על מדרש תנחומא ואומר: אדרבא, דברי התורה בפרק טו, הציוויים על משפטי הכהונה, תרומות ומעשרות בנקודת זמן ושפל זו, רק הגדילו את הכעס. איך זה תעז משה לצוותנו על מצוות "נחלת שדה וכרם", כולל מתנות כהונה הנובעים מהם, כאשר אלה רק הולכים ומתרחקים מאיתנו! האין זה לעג לרש?

¹⁷ על זה אנחנו דתן ואבירם מתלוננים, ולא על כהונת קרח ומריבות שבט לוי הפנימיות.

אפילו אם עיני האנשים ההם תנקר - לא נעלה. שלא נאמר הרי נפל עזור וכשל עוזר,¹⁸ כי אם לא נעלה להודות לך.¹⁹

מנחם ציון (ר' מנחם מנדל מרימנוב) דרושים לפסח – וכל זאת חסד נעורים

וזה היה החסד נעורים של הישראל, שלא הלכו לגושן שהיתה ג"כ ארץ טובה ורחבה שדתן ואבירם קראוה ארץ זבת חלב ודבש [במדבר טז יג], רק נמשכו אחרי ה' ילכו למדבר ארץ תלאובות ולא זרועה.²⁰

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ראו פירוש משך חכמה בשמות ו יג (על בסיס במדבר רבה יג ח) על שלושה השבטים "שהנהיגו שררה במצרים" על השבטים האחרים, והם: ראובן, לוי ושמעון ולפיכך לא נטלו נחלה בארץ (לוי), או בעבר הירדן המערבי (ראובן), או שנחלתם נבלעה בתוך שבט אחר (שמעון). האם ייתכן שיש לדעה זו קשר עם טענות דתן ואבירם שהם משבט ראובן כנגד משה (ואהרון שהם משבט לוי, עם טיעוניהם על "נחלת שדה וכרם" שהייתה במצרים ואיננה עוד?

¹⁸ כוונתו לפסוק בישיעהו לא ג על נפילת מצרים: " ... וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עֲזָר וַיִּחַדּוּ בָלֶם וַיִּקְלְיוּן". זו צחות הלשון של הבקאים בתנ"ך לפני ולפנים.

¹⁹ ראו בדומה פירוש ספורנו על הפסוק: "אף לא אל ארץ ... ותתן לנו - לא די שהרעות לנו להוציאנו מארץ זבת חלב ודבש אל המדבר, כי גם אתה מצחק בנו. שלא הביאותנו אל הארץ שאמרת כלל. ודברך הם כאילו נתת לנו בה נחלת שדה וכרם בצוותך מצות התלויות בארץ ואמרת לא תכלה פאת שדך ופרט כרמך (ויקרא יט ט-י) כאילו כבר היתה שלנו והיו לנו בה שדה וכרם". פירוש ספורנו מפליג לספר ויקרא, אך אלשיך נשאר כאן, בספר במדבר, בפרשות שלנו. ומי שילך ל"חצי השני" של פרשת קרח, לפרק יח, יראה שהמבנה הזה חוזר גם בפרשתנו. לאחר מחלוקת קרח, חוזרת התורה ומאוששת את מעמד הכהונה, חוץ מהמעשה הפלאי של מטה אהרון, בדיני משמרת הקודש ובמתנות כהונה. וכבר באו על כך דברי מדרש אגדה (בובר) במדבר יח כ: "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי. לטובתו של אהרן היתה מחלוקתו של קרח, שאותה שעה נתן הקב"ה לו כל מתנות כהונה ברית מלח עולם, והמשל אומר נשברה רגל כדי לטובתי".

²⁰ מדרשים רבים יש לנו על הפסוק הנפלא בירמיהו ב ב: "זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כְּלוּלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמַדְבַּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". על האמונה (מכילתא בשלח, תנחומא שם), על חלקם של מתי מדבר לעולם הבא (סנהדרין קי ע"ב), על הנר שהדליקו בני ישראל בשעת האור והוא שמור להם לימי החושך (מדרש תהלים בובר מזמור לו) ועוד. ראו דברינו [חסד נעורים](#) בפרשת מטות וכן [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח לך. אבל כל זה בדיעבד. בשעתו, היו הדברים קשים עד מאד והפרשנים והמדרשים לא מסתירים זאת ולא מכסים.